

Предизвици за процена на трошоците од семејно насилство во Република Македонија

Стојанка Мирчева

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN ОТВОРЕНО
SOCIETY ОПШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

Проектот на Националната мрежа против насилство врз жените и семејно насилство „Застапување за обезбедување на одржливост на специјализираните сервиси за жртви на семејно насилство на територијата на Република Македонија“, е имплементиран со поддршка на Проектот на УСАИД за граѓанско општество и Фондација Отворено Општество Македонија.

Општата цел на проектот е координирана акција на женските граѓански здруженија за прашањата на родово базирано насилство и семејно насилство, а во насока на креирање на ефективни политики, подобрени сервиси и зголемена институционална и јавна свест. Покрај тоа, проектот е насочен кон зајакнување на внатрешните капацитети на мрежата за поефективно застапување за унапредување на политиките и обезбедување оддржливи специјализирани сервиси за жртви на семејно насилство, остварување на соработка помеѓу граѓанските организации и локалната самоуправа на регионално ниво и јакнење на свеста кај општата популација за постоењето на различни форми на насилство врз жените вклучувајќи го и семејното насилство.

Скопје, 2016 година

Издавач:

Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство - Глас против насилство

Авторка:

Вон. проф. д-р Стојанка Мирчева

Лектура:

Лилјана Пандева

Тираж:

200 примероци

Контакт:

Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство

Ул. Христо Смирненски 16/а, 1000 Скопје

Тел. +389 70 376 324

е-пошта: coordinator@glasprotivnasilstvo.org.mk

веб страница: www.glasprotivnasilstvo.org.mk

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

364.63-027.553(497.7)

343.54:316.14]:001.8(497.7)

ПРЕДИЗВИЦИ за процена на трошоците од семејно насилство во Република Македонија: методологија за процена/[Авторка Стојанка Мирчева] - Скопје: Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство - Глас против насилство, 2016. - 27 стр. ; 24 см

Публикацијата е во рамки на проектот „Застапување за обезбедување на одржливост на специјализираните сервиси за жртви на семејно насилство на територијата на Република Македонија". - Библиографија: стр. 23-27

ISBN 978-608-65946-0-2

а) Семејно насилство - Буџетски трошоци - Методологија -Македонија б)
Социјална заштита - Семејно насилство – Проценка на трошоци - Македонија

COBISS.MK-ID 100703754

Оваа анализа е овозможена со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско општество. Содржината на студијата е одговорност на авторите и на Националната мрежа за борба против насилство врз жените и семејно насилство „Глас против насилство“ и не ги изразува ставовите на УСАИД или на Владата на Соединетите Американски Држави.

Вовед

Ширум светот, процената на трошоците од семејното насилство¹ се актуализира во 80-тите години на минатиот век и бројни студии се занимаваат со дефинирање на видовите трошоци, методологијата на пресметка на трошоци, ефектите од пресметката на трошоците, како и недостатоците на различните методологии.

Во Република Македонија единствениот обид за пресметка на трошоците од семејно насилство е направен во 2006 година. За таа цел се користени податоци кои се собрани со истражување, односно примарни податоци. Со дистанца од десетина години, заклучоците од Истражувачкиот извештај „Трошоци од семејно насилство врз жените во РМ – Обид за пресметка на трошоците за 2006 година“, се подеднакво актуелни (Ганчева, Петрова, Секулоска, Стојановиќ-Алексоска, 2008). Предизвикот е на две нивоа: отсуство на систематско собирање и водење расчленети статистички податоци за семејно насилство и за цената на чинење на различните трошоци што произлегуваат од семејно насилство; и отсуство на редовни истражувања за семејно насилство со употреба на компатибилни единици на истражување. Оваа состојба оневозможува анализа и следење на состојбата со семејното насилство, распространетоста, трошоците,

---

¹ Иако авторката на овој труд се согласува со терминот домашно насилство бидејќи јасно имплицира дека домашното насилство не мора да се случува само меѓу актуелни сопружници или членови на семејството кои се во крвно сродство и живеат заедно, туку и меѓу поранешни или невенчани партнери, односно не е нужно постоење врска со традиционалното сфаќање на семејството, сепак се користи терминот семејно насилство. Ваквата определба произлегува од препознатливоста и употреба на терминот семејно насилство во националната легислатива.

последниците и бројни други аспекти поврзани со семејното насилство.

Цел на овој труд е да го актуализира прашањето за пресметка на трошоците на семејно насилство во Република Македонија и да фрли светло на видовите трошоци од семејно насилство и нивната дистрибуција во општеството, на нужноста од пресметка на трошоците и импликациите врз градењето политики за спречување и заштита од семејно насилство. Воедно, трудот има за цел да даде преглед на различните методологии за процена на трошоците кои се применуваат ширум светот за да понуди платформа за создавање услови за процена на трошоците од семејно насилство во Република Македонија. Појдовна основа е дека процената на трошоците од семејно насилство што се на товар на државата, на товар на индивидуата која претрпела семејно насилство и на товар на заедницата и нивното разбирање, овозможува правилно одредување на приоритетите при буџетското планирање и трошење.

Дефинирање и разбирање на семејното насилство

Претходно прашање за пресметка на трошоците од семејно насилство е како се дефинира и се разбира семејното насилство. Националните процени на трошоците од семејно насилство вообичаено поаѓаат од тоа како е дефинирано семејното насилство на национално ниво. Но, основата за националните дефиниции, вклучително и на македонската, е содржана во меѓународните документи, пред сè, во Конвенцијата на Обединетите нации за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (ЦЕДАВ, 1979) и Факултативниот протокол на Конвенцијата (1999), Општата препорака бр.19 од Комитетот на ЦЕДАВ за

насилство врз жените, како и Декларацијата за елиминирање на насилството врз жената од 1993 година. Според член 2, од Декларацијата на ООН за елиминирање на насилството врз жената, насилството врз жените, меѓу другото, опфаќа *„физичко, сексуално и психичко насилство што се јавува во семејството, вклучувајќи тепање, сексуална злоупотреба на женските деца во домаќинството, насилство во врска со мизандринство, брачно силување, осакатување на женските гениталии и други традиционални практики штетни за жените“*. На ниво на Советот на Европа бројни документи се од особено значење за спречување на семејното насилство врз жената, но најсеопфатната дефиниција на семејно насилство е содржана во Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска конвенција). Според член 3 од Истанбулската конвенција:

„домашно насилство“ ги означува сите акти на физичко, сексуално, психичко, односно економско насилство што се случуваат во рамките на семејството или домаќинството, односно помеѓу поранешни или сегашни сопружници или партнери, без оглед дали сторителот го дели или го делел истото живеалиште со жртвата или не.

Најсеопфатна национална дефиниција на национално ниво содржи Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство (во понатамошниот текст ЗСН) (*„Службен весник на Република Македонија“ бр. 138/2014, 33/2015 и 150/2015*). Според член 3, *„Под семејно насилство се подразбира малтретирање, навредување, загрозување на сигурноста, телесно повредување, полово или друго психолошко, физичко или економско насилство со кое се*

предизвикува чувство на несигурност, загрозување или страв, вклучувајќи и закани за такви дејствија, спрема брачен другар, родителите или децата или други лица кои живеат во брачна или вонбрачна заедница или заедничко домаќинство, како и спрема сегашен или поранешен брачен другар, вонбрачен партнер или лица кои имаат заедничко дете или се наоѓаат во блиски лични односи, без оглед дали сторителот го дели или го делел истото живеалиште со жртвата или не“.

Покрај усвојување на дефиниција на семејно насилство како основа за процена на трошоците, исто толку важно за процената на трошоците е разбирањето на семејното насилство. Имено, дали семејното насилство се разбира како доминантно родово засновано насилство врз жени, иако и мажи може да бидат жртви. Препознавањето на семејното насилство врз жената како родово прашање и поставувањето на семејното насилство во контекст на односите на доминација и врската меѓу индивидуалната и колективната моќ на мажите вклучува родово сензитивен пристап. Овој пристап подразбира дека во фокусот е индивидуалната потреба на жената-жртва и соодветно на потребата е давањето услуга на поддршка и заштита. Наспроти е родово неутралниот пристап заснован на разбирањето дека и мажите подеднакво се жртви на семејно насилство, со што *„се разводнуваат уникатниот карактер и сосема индивидуализираните последици и искуства од случаите на семејно насилство, а со тоа и мерките насочени кон поддршка и помош на жените кои несразмерно повеќе се жртви на семејно насилство“* (Мирчева, Чачева, Кениг, 2014:26). Во оваа смисла е детерминирано и алоцирањето на финансиски средства за спречување и заштита од семејно насилство. Имено, дали

финансиски средства се одвојуваат за адресирање на семејното насилство доминантно како родово засновано насилство врз жени или како кон насилство кое подеднакво е застапено и врз мажите.

Родово заснованото насилство врз жените е многу поширока категорија од семејно насилство врз жените. Истовремено, семејното насилство врз жени претставува вид родово засновано насилство врз жени (*Towers, Walby and Francis, 2014*). Покрај бројните референци од истражувања ширум светот, истражувањата во Република Македонија упатуваат дека семејното насилство има „изразени карактеристики на родово засновано насилство врз жените“. Имено,

- *93% од пријавените и од осудените сторители на кривични дела при вршење семејно насилство во истражуваниот период се мажи, а 82% од жртвите се жени.*
- *Од сите жртви на кривични дела при вршење семејно насилство, само **4% се мажи кои се жртви на жени сторители.** Од друга страна, **76% од сите жртви се жени кои се жртви на мажи.***
- *Најчестото својство на сторителот со жртвата според полициските статистики со учество од 65% припаѓа на сопруг/а вклучително на поранешен/на и вонбрачни, а 95% од жртвите во својство на сопруг/а се жени (ибид, 2014:15).*

Според друго истражување, полот има значење на релевантен фактор на ризик за насилство врз стари лица, односно постарите жени се најчесто изложени на сите видови насилство само поради тоа што се жени. (*Марковиќ, Јорданова, Сети, Кишман и Серафимовска, 2013*).

Истанбулската конвенција го дефинира „родово заснованото насилство врз жените“ како „насилство насочено против жената затоа што е жена или коешто несразмерно ја погодува. Во поглед на примената на одредбите од Конвенцијата во врска со домашно насилство (чл.2,т.2) оставено е на државите-членки да одлучат во која мера ќе ги применуваат одредбите за мажи-жртви, постари лица и деца-жртви на домашно насилство. Оваа дефиниција во целост е преземена во Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, но не ја сочинува дефиницијата туку е поместена во поимникот, каде што „родово засновано насилство врз жените означува насилство насочено против жената затоа што е жена или коешто несразмерно ја погодува“ (чл.4, ЗСН). Иако законодавецот експлицитно не го дефинира семејното насилство како родово засновано насилство врз жените, сепак го препознава и во други две одредби бара постоење на знаење за родово засновано насилство кај професионалците кои постапуваат во случаи на семејно насилство. Разбирањето на семејното насилство како насилство со изразити карактеристики на родово засновано насилство е релевантно за процена на трошоците бидејќи обемот и влијанието на семејното насилство според полот на жртвата различно се одразува на видот и на висината на трошоците. Процена на висината на трошоците од семејно насилство како родово засновано насилство врз жените и на трошоците од семејно насилство врз мажите е важен податок за креирањето политики за соодветна распределба на ресурсите. Во оваа смисла е податокот за учеството на трошоците од насилството од интимен партнер врз жените во вкупните трошоци од насилство од интимен партнер во Велика Британија, односно 86% од вкупните трошоците од

насилство од интимен партнер се трошоци од насилство од интимен партнер врз жени, додека во ЕУ трошоците од родово засновано насилство врз жени учествуваат со 87% во вкупните трошоците од родово засновано насилство (*Walby& Olive, 2014:132*).

Каква е ползата од процена на трошоците од семејно насилство?

Семејното насилство врз жените е родова дискриминација и кршење на цел корпус на човекови права на жената, вклучително правото на живот, достоинство, физички интегритет, слобода. Воедно претставува и здравствено прашање, економско прашање, социјално, образовно, односно влијае врз сите сегменти на човековото живеење. Семејното насилство остава долготрајни последици и врз жртвата и врз општеството. Еден од аспектите или последиците од семејното насилство се и трошоците кои паѓаат на товар на индивидуалната жртва, на социјалното опкружување на жртвата, но и за општеството во целина.

Следното прашање поврзано со пресметка на трошоците од семејно насилство е зошто е потребна процената на трошоците и за која цел, односно за што може да послужи.

Финансиската димензија на семејното насилство овозможува да се согледа обемот на неговите последици врз општеството изразени во пари, но и да се увидат потенцијалните придобивки од намалувањето и елиминирањето на семејното насилство. Односно да се пресмета колку чини отсуството на дејствување, а колку чинат мерките и активностите содржани во политиките за елиминирање на семејно насилство (*Ибид, 2014*). Исто така,

процената на трошоците од семејно насилство може да понуди увид во која мера преземените мерки и активности и алоцираниот буџет за тоа се сразмерни на штетата од семејното насилство. Иако трошоците од семејното насилство сами по себе не се клучниот фактор за да се преземат активности за негово спречување, односно елиминирање, сепак имаат значајно влијание.

Процената на трошоците овозможува:

- разбирање на обемот на трошоците од семејното насилство за општеството во целост, но и по различни сектори и влијанието врз економијата;
- пресметување колку чини отсуството на дејствување, а колку чинат мерките и активностите содржани во политиките за елиминирање на семејно насилство;
- зголемување на видливоста на семејното насилство како родово засновано насилство врз жените преку финансиско квантификување на последиците од семејно насилство врз жртвата и врз општеството;
- јакнење на јавната свеста за нулта толеранција кон семејното насилство;
- креирање на емпириски засновани политики за спречување и заштита од семејно насилство преку доделување монетарна вредност на последиците од семејното насилство;
- евалуација на политиките за спречување семејно насилство што овозможува поставување приоритети

и насочување на ресурсите кон политиките кои имаат најголемо влијание врз штетите предизвикани од семејното насилство;

- идентификување нови трошоци од семејно насилство и потреба од податоци и индикатори за нив;
- укажување на можните економски заштеди од намалување на семејното насилство;
- споредување на придобивките од политиките за спречување семејно насилство со придобивките од другите национални политики според алоцираните финансиски ресурс, и
- насочување на поголеми ресурси во политиките и програмите за спечување семејно насилство (*Walby 2004; Villagómez 2010; Walby and Olive 2013*).

Какви трошоци?

За да се процени трошокот од семејно насилство потребно е да се направи процена и на обемот и на последиците од семејното насилство. Имено, број на жртви и број на случаи, но и во која мера и колку се користени различните услуги и какви, но и колкави други последици има насилството врз жртвата и нејзините блиски. Не помалку значајно прашање за процената на трошоци од семејно насилство е кои трошоци, односно категории на трошоци се земаат предвид при процената. Клучно е постоењето достапни податоци од систематско собирање на расчленети статистички податоци, но и податоци од истражувања на општата популација. Заедничка

карактеристика на постојните студии за трошоци од семејното насилство, односно насилство врз жени е дека процените на трошоците се конзервативни, односно ги потценуваат вистинските трошоци (*Council of Europe, 2012*). Како што истакнува Вилагомез, сè уште не можат целосно да се документираат сите односи меѓу насилството и општествените институции, особено за долготрајните последици (*Villagomez, 2010*).

Постојните студии за процена на трошоците од семејно насилство се разликуваат според видот на трошоци што ги земаат предвид за процената и нивното сместување во категории. Дел од истражувањата за процена на трошоците се засегнати само со специфични трошоци, како што се здравствени трошоци, или трошоци за услуги, вклучувајќи го социјалниот, правниот и здравствениот сектор (*Heiskanen and Piispa, 2002*), потоа студии кои вклучуваат поширока анализа на определени јавни услуги (*Stanko et al., 1998*), па сè до студии кои се занимаваат со процена на трошоци од услуги, изгубена продуктивност и болка и страдања (*Walby, 2009*). Но, многу малку студии ги опфаќаат сите трошоци, а особено дополнителните трошоци за продуктивност, долгорочните ефекти од насилството врз децата, односно трошоци на следната генерација.

Овие разлики најчесто се должат на ограничувања во достапноста и валидноста на податоци, но и концепциски разлики во дефинирањето на трошоците. Често прифатена рамка при процена на трошоците е поделба на *директни и на индиректни трошоци* од семејното насилство, односно насилството врз жени. *Директните трошоци* се однесуваат на трошоците за услуги и мерки за спречување и борба со семејното насилство врз жените кои паѓаат на товар на јавниот сектор. *Индиректните трошоци* ги опфаќаат

трошоците што настануваат како последица на физичката и на психолошката траума и долготрајните последици што насилството го има врз жртвите. Исто така и намалувањето на квалитетот на животот на лицата кои претрпеле семејно насилство и нивните блиски може да претставува индиректен трошок (*Duvvury et al., 2013*). Во овие две категории најчесто се пресметуваат трошоци поврзани со функционирањето на правниот систем, граѓанскиот, кривичниот и административниот, трошоци за обезбедување здравствена услуга и третман, трошоци за давање социјална услуга на жените жртви и нивните деца, трошоци како последица на повреди и изгубена заработка, намалена продуктивност и вработеност што резултира со намалено плаќање на даноци, како и трошоци од влијанието на насилството врз оформувањето на личноста на децата, односно трошоци на следната генерација. Истражувањата покажале дека семејното насилство има негативни ефекти врз заработувачката на жените која е изразена преку изгубена заработувачка поради отсуство од работа односно пропуштање на работа (*Duvvury et al. 2012*). Понатаму, трошоците може да се поделат на *краткорочни и на долгорочни трошоци*.

За да се направи процена на трошоците, во литературата се сугерира разликување меѓу опипливи (трошоци што може да се монетизираат) и неопипливи или нематеријални трошоци (трошоци што не може едноставно да се монетизираат, односно немаат импутирана парична вредност). Според Деј, Мекена и Боули, видовите трошоци може да се комбинираат во *четири групи, директни опипливи трошоци, индиректни опипливи трошоци, директни неопипливи трошоци и индиректни неопипливи трошоци*. „Првата категорија ја претставуваат потрошените

пари, на пример, платен превоз до болница или платата на персоналот во шелтер ценатот. Исто така во оваа категорија влегуваат трошењата за спречување и давање услуги од страна на различни сектори, како што се правен систем, социјален систем, здравство, образование итн. Овие трошоци може да се пресметаат преку мерење на конзумираните добра и услуги и потоа да се помножат по цената за единица услуга или добро. Индиректните опипливи трошоци имаат парична вредност во економијата, но се мерат како загуба на потенцијал. На пример, помала заработка и профит како резултат на намалената продуктивност. Овие трошоци се мерливи, но се однесуваат на процена на опортунитетните трошоци наместо процена на реалните трошоци. Директните неопипливи трошоци се директна последица од насилството, но немаат парична вредност. На пример болка и страдање, емотивна загуба. Овие трошоци може да се проценат преку мерките за квалитет на живот, иако постои дебата дали е соодветно овие трошоци да се вклучат при мерењето на економските трошоци од насилството врз жени. Индиректните неопипливи трошоци се индиректна последица од насилството и немаат парична вредност. На пример, негативните психолошки ефекти од насилството врз децата кои присуствуваат на насилството (*Day, McKenna, Bowlus, 2005:6*) “.

Покрај идентификувањето на видовите трошоци од семејно насилство односно насилство врз жени, потребно е нивно *организирање во категории на трошоци*. Сместувањето на видовите трошоци во категории го овозможува разбирањето на обемот на трошоците и последиците од насилството. Исто така, овој метод упатува каде да се бараат извори на податоци за трошоците. Во

различни студии се користат различни извори на податоци во зависност од тоа како и според кои критериуми се дефинирани категориите на трошоци. Најчесто користени критериуми за дефинирање на категории на трошоци се последиците од насилството и услугите кои се користат поради претрпеното насилство.

Во литературата за процена на трошоци од семејно насилство, односно насилство врз жени може да се идентификуваат генерално **пет категории** на трошоци, *правни, здравствени, специјализирани услуги на поддршка, бизнис/трошоци за економијата и трошоци за болка и страдање (Walby, 2004)*. Сите трошоци за услуги во правниот систем, во здравствениот систем, социјалните услуги, понатаму се групирани во категорија *трошоци за услуги*. Во оваа категорија се опфатени трошоците во казнено-правниот и граѓанско-правниот систем (полиција, обвинителство, судови, затвори), трошоците во здравствениот систем (здравствена услуга и третман, болничко лекување, препишување лекарства, итна помош) и трошоците на специјализираните услуги на поддршка на жртвите како што се трошоци за засолништа, кризни центри, советување, правна помош. Покрај категоријата трошоци за услуги, другите трошоци се групирани во две категории, трошоци за *изгубен економски оутпут (lost economic output)* и *трошоци за болка и страдања на жртвите (Walby & Olive, 2013)*. Трошоците за изгубениот економски оутпут претставуваат последица на повредите од насилството што водат кон отсуство од работа, односно намалена продуктивност. Трошоците за болка и страдање се најмалку застапени и од понови време се застапени во истражувањата заради размислувањата како да се вклучи сума што го означува страдањето. Меѓу истражувачите се

пробива и терминот „ *подготвеност за плаќање или прифаќање*“ за да се избегнат штетите и повредите, што се користи во анализата на трошоци и продобивки при креирањето политики во различни области. Процените ориентирани кон здравствените трошоци вклучуваат и загуба според *DALY* методот, односно пресметка за „*приспособен на попреченоста животен век во години*“ (*Dolan et al 2005; WHO 2013*).

Во овој контекст се наметнува и прашањето за тоа какви податоци е нужно да постојат и да се достапни и валидни за да може да се направи пресметка на трошоците од СН.

- Податоци за обемот и карактерот на семејното насилство (број на жртви и број на случаи) на годишно ниво
- Податоци за мерење на обемот и природата на влијанието на СН врз животот на жртвата и врз општеството во целина (користење услуги, прашања од работен однос и изгубена заработка, предизвикана болка и страдање)
- Податоци за трошоците за услугите во различни сектори, податоци за процена на економските загуби од СН и јавната свест за плаќање за да се избегнат трошоците од болка и страдање
- Податоци за пресметка на трошоците од криминалот и рамка за пресметка на специфичните трошоци од семејно насилство (СН)
- Податоци за пресметка на цена на услуга по корисничка

Методологија за процена на трошоците од семејно насилство

Методологијата за процена на трошоците од семејно насилство, односно насилство врз жени има за цел да го процени влијанието на насилството преку процена на трошоците. За да се постигне оваа основна цел неопходно е претходно да се одговорат неколку прашања. Имено, постојење на доволни, валидни и достапни податоци за обемот на семејното насилство, постојењето и обемот на користење на услугите од жртвите, цената на чинење на услугите, податоци за процена на паричната вредност на последицата од насилството врз вработувањето и продуктивноста, како и парична вредност на човечката болка и страдање. Во светски рамки развиени се бројни методологии за процена на трошоците од семејно насилство, односно насилство врз жени кои, меѓу другото, се во релација со достапноста на податоци и видовите трошоци што се предмет на анализа. Различните методологии користени за процена на трошоците од семејно насилство, односно насилство врз жени постојано се развиваат и менуваат, но анализите на користените методологии генерално разликуваат пет пристапи, односно методологии. Тоа се: *директна сметководствена метода, пристапот на сегашна вредност на добивки за животниот век, тенденција на поклопување на резултатите на трендовите, методологија на подготвеност за плаќање или прифаќање/неизвесна вредност, и DALY методот, односно пресметка за „приспособен на попреченоста животен век во години“ (Morrison and Orlando, 2004; Day, et al., 2005; и Duvvury, et al., 2013).*

Секоја од наброените методологии има свои предности и недостатоци и е ориентирана кон процена на определени специфични трошоци. Најчесто користена методологија за пресметка на директните трошоци од услуги е *директното сметководство* (Heiskanen and Piispa, 2001). Овој пристап употребува цена на единица, а за пресметката се потребни податоци за преваленцата на насилството врз жени, за број на случаи на годишно ниво, за изгубени денови работа по случај и за просечна плата. Овој метод овозможува груба процена врз основа на достапни податоци, а исто така овозможува утврдување на опортунитетни трошоци на ниво на домаќинство. Овој метод бара постоење на примарни податоци, а особено е важно да се има предвид дека не овозможува процена на долгорочните трошоци и има потенцијал за двојно пресметување (Walby and Olive, 2014). Пристапот на *сегашна вредност на добивки за животниот век* наоѓа примена во мерење на индиректните трошоци во смисла на загубена продуктивност и изгубено време на пазарот на трудот поради насилство врз жени. Овој пристап бара детални податоци за траекториите на животниот век, податоци за работна сила и учество на жените, работни часови и заработувачка. Токму условот за огромен број детални податоци во врска со работната сила ја ограничува примената на овој пристап бидејќи бара редовно и систематско собирање на потребните податоци. Исто така, овој во суштина економетриски пристап не може да ја утврди каузалната насока, и затоа овој пристап е корисен за процена на определени трошоци, но не на сите трошоци во врска со насилство врз жени (НВЖ). Методот на *тенденција на поклопување на резултатите на трендовите* најголема примена наоѓа во утврдување на влијанието на НВЖ врз општеството и здравјето, а особено за процена на

влијанието врз вработувањето, заработувачката, врз децата и врз здравствените трошоци. Овој метод е фокусиран на резултатот и бара огромни примероци за да се добијат значајни усогласени групи за споредба. Овој пристап не може да се применува за да се пресметаат различните категории на трошоци. „Методологија на подготвеност за плаќање или прифаќање/неизвесна вредност се применува за процена на директни неопипливи трошоци што произлегуваат од долгорочна болка и страдање. *DALY методот, односно пресметка за „приспособен на попреченоста животен век во години* подразбира употреба на комплексна методологија и се користи за утврдување на влијанието на НВЖ врз здравјето“ (Duvvury, et al., 2013:19).

Заедничка карактеристика на секоја од методологиите која се стреми да го идентификува влијанието на НВЖ преку додавање парична вредност е дека применуваат анализа и на секундарни и на примарни податоци што бара користење комбинирани извори на податоци. Методологиите за процена на трошоците користат некаков вид истражување за преваленцата и инциденцата на семејно насилство, виктимолошки анкети и интервјуа за виктимизација, административни и статистички податоци, стручни мислења и претходни или паралелни истражувања за слични теми (Walby and Olive, 2013).

Идентификувањето на извори на податоци е исто толку релевантно колку и избраниот пристап. За да се дефинираат видовите трошоци потребно е да се идентификува каде се содржани податоците за тие трошоци или каде можат да се соберат. Генерално, потребните податоци треба да се содржани во административните статистики на давателите на услуги од сите сектори, и во извештаите од анкети за

виктимизација спроведени на општата популација кои се спроведуваат во редовни интервали. .

Извори на податоци: При процена на трошоците од семејно насилство се користат анкети, административни статистики од давателите на услуги и пресметката на чинењето на услугите што ги даваат, статистики за криминал, како и податоци од претходни истражувања.

Идна перспектива

Системската реакција и спротивставувањето на семејното насилство претпоставува определување на доволни буџетски средства. Како и колкав буџет ќе се одвои за спречување и заштита од семејно насилство е во тесна врска со постоење пресметка на трошоците од семејно насилство. Официјалната статистика во Македонија дава многу скромни податоци за семејното насилство. Иако институциите рутински собираат податоци за своето работење, многу мал број институции од различни сектори собираат податоци за семејно насилство. Оттука примарен приоритет на политиката за спречување и заштита од семејно насилство е инвестирање во собирањето податоци и развивање на постојните системи за собирање податоци. Особено е важно да се воспостави систематско собирање податоци од различни сектори за секоја дадена услуга поради семејно насилство и нејзината цена. Главниот предизвик е собирањето фрагментарни податоци што може да се надмине со воспоставување индикатори за собирање податоци за семејно насилство според различни сектори (казнено-правен систем, граѓанско-правен систем, здравство, социјални услуги, специјализирани услуги, образование, економија) и редовно собирање и воодење статистички евиденции.

Оттука идната перспектива е насочена кон:

- систематско собирање расчленети статистички податоци во различни сектори и водење статистички евиденции за СН расчленети според релевантни индикатори, а особено пол на сторител и на жртва, место на извршување, релација меѓу сторител и жртва, претходни изречени привремени мерки на заштита, вид на насилство, вид на повреда, боледувања и отсуство од работа, вид на користена услуга, времетраење на користење на услугата;
- спроведување студии за виктимизација на населението на годишно ниво финансирани од буџет и според однапред изготвена методологија што опфаќа и семејно насилство;
- развивање национална методологија за мерење на трошокот од криминал;
- развивање методологија за мерење на специфичните трошоци од семејно насилство;
- пресметка на цената на чинење на видови услуги по сектор;
- пресметка на цена на секоја услуга по корисничка;
- систематско собирање податоци за пресметка на стапката на преваленца од семејно насилство;
- систематско собирање податоци за пресметка на стапката на инциденца од семејно насилство по жена за секои 12 месеци;
- вклучување индикатори за собирање статистички податоци за семејно насилство врз жени од аспект на влијание врз пазарот на труд, работната сила и животен стандард;
- собирање податоци за влијанието на семејното насилство врз жените врз здравјето и економскиот пораст.

Референци

Ганчева, Ј., Петрова, П., Секулоска, Х., Стојановиќ-Алексоска, К., (2008), „Трошоци од семејно насилство врз жените во РМ – Обид за пресметка на трошоците за 2006 година“. Институт за истражување на економски политики.Скопје.

Марковиќ, М., Јорданова, Д. П., Сети, Д., Кишман, М. и Серафимовска, Е. (2013). *Национално истражување за преваленцијата на злоупотребата и занемарувањето на постарите лица во домаќинствата во Република Македонија*. Скопје: СЗО, Регионална канцеларија за Европа.

Мирчева, С., Чачева, В., Кениг, Н. (2014), Истражувачки извештај: *Процена на судските постапки за случаи на семејно насилство, со посебен фокус на предметите од родова перспектива*. Институт за социолошки и политичко-правни истражувања-Скопје. Скопје.

Council of Europe (2012), *Overview of Studies on the Costs of Violence Against Women and Domestic Violence*. Strasbourg, Directorate General of Human Rights and Rule of Law, Gender Equality and Violence Against Women Division. Available at: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/conventionviolence/Background%20info/Overview%20of%20studies%20on%20the%20costs%20of%20violence%20against%20women%20and%20domestic%20violence_INTERNET%20VERSION.pdf [последен влез: 16 септември 2015].

Brand, S. and Price, R. (2000). *The Economic Costs of Crime*. Home Office Research Study 217. London: Home Office.

Day, T., McKenna, K., Bowlus, A. (2005). *The Economic Costs of Violence Against Women: An Evaluation of the Literature* - Expert brief compiled in preparation for the Secretary-General's in-depth study on all forms of violence against women. United Nations. Available at: <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/expert%20brief%20costs.pdf> [последен влез: 16 септември 2015].

Dolan, P., Loomes, G., Peasgood, T. and Tsuchiya, A. (2005), 'Estimating the intangible victim costs of violent crime', *British Journal of Criminology*, 45 (6): 958-976. Available at: <http://pauldolan.co.uk/wp-content/uploads/2011/07/estimating-the-intangible.pdf> [последен влез: 26 септември 2015].

Duvvury, N., M. Nguyen and P. Carney (2012). Estimating the cost of domestic violence against women in Vietnam. HaNoi, Vietnam, UN Women.

Duvvury N., Callan A., Carney P., Raghavendra S. (2013): Intimate Partner Violence: Economic Costs and Implications for Growth and Development. Women's Voice, Agency & Participation Research Series 2013 No. 3, World Bank.

Envall, E., Eriksson, A. (2006), *Costs of violence against women (English Summary)*. Available at: http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=documents&path=resources/by-theme-issue/sectoral-application-of-grb/costs-of-violence-against-women&Itemid=822; [последен влез: 16 септември 2015].

Heiskanen, M. and Piispa, M. (2002). The Costs of violence in a municipality. Ministry of Social Affairs and Health, Helsinki

Morrison, A. and Orlando M. B. (2004). The costs and impacts of gender-based violence in developing countries: Methodological considerations and new evidence. World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2004/11/6816749/cost-impacts-gender-based-violence-developing-countries-methodological-considerations-new-evidence>. [последен влез: 16 септември 2015].

Stanko, E., Crisp, D., Hale, C., Lucraft, H., (1998) Counting the Costs: Estimating the Impact of Domestic Violence in the London Borough of Hackney. (Swindon: Crime Concern). Available at: https://www.researchgate.net/publication/242620090_ESTIMATING_THE_IMPACT_OF_DOMESTIC_VIOLENCE_IN_THE_LONDON_BOROUGH_OF_HACKNEY [последен влез: 26 септември 2015].

Stern, S., Fliedner, J., Schwab, S., Iten, R. (2013), *Costs of Intimate Partner Violence: Summary*, Federal Office for Gender Equality (FOGE), Berne. Available at: <http://www.ebg.admin.ch/dokumentation/00012/00196/index.html?lang=en>; [последен влез: 16 септември 2015].

Towers, J., Walby, S., Francis, B. (2014), *Estimates of the amount of intimate partner violence and gender-based violence, disaggregated by gender, reported to the Crime Survey for England and Wales, 2011/2*. Working Paper from ESRC Project, Is the rate of domestic violence decreasing or increasing? A re-analysis of the Crime Survey for England and Wales, Lancaster University, UK.

Villagómez, E. (2010), *The economic and social costs of domestic violence against women in Andalucía*, Spain, Almenara Estudios Económicos y Sociales. Available at: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.30/2010/8.e.pdf> [последен влез: 16 септември 2015].

Zhang, T., Hoddenbagh, J., McDonald, S., Scrim, K. (2012), *An Estimation of the Economic Impact of Spousal Violence in Canada 2009*, Department of Justice Canada, Ottawa. Available at: <http://www.statcan.gc.ca/pub/85-002-x/2013001/article/11766/11766-3-eng.htm#r16>. [последен влез: 16 септември 2015].

Walby, S. (2004), *The Cost of Domestic Violence*. London: DTI Women and Equality Unit. Available at: http://www.devon.gov.uk/cost_of_dv_report_sept04.pdf [последен влез: 16 септември 2015].

Walby, S., Allen, J. (2004), *Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey* London, Home Office Research, Development and Statistics Directorate. <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/hors276.pdf> [последен влез: 16 септември 2015].

Walby, S. (2009). *The Cost of Domestic Violence: Up-date 2009*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Lancaster University, Lancaster.

Walby, S., Olive, P. (2013), *Economic aspects of the added value of measures to combat violence against women*, Brussels: Report for European Parliament. Available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/504467/IPOL-JOIN_ET\(2013\)504467\(ANN02\)_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/504467/IPOL-JOIN_ET(2013)504467(ANN02)_EN.pdf). [последен влез: 16 септември 2015].

Walby, S., Olive, P. (2014), *Estimating the costs of gender-based violence in the European Union*, Репорт. European Institute for Gender Equality.

World Health Organization (WHO) (2013), *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*, Geneva. Available at: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf. [последен влез: 16 септември 2015].

Документи на ООН (

Comm. on the Elimination of Discrimination against Women, General Recommendation No. 19, U.N. Doc. A/47/38 (1993).

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), UNGA Res. 34/180 (18 December 1979).

Declaration on the Elimination of Violence against Women, UNGA Res 48/104, U.N. Doc. A/48/49 (1993).

HRC Res 45/2003 'Elimination of violence against women' U.N. Doc. E/CN.4/RES/2003/45 (2003).

Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, U.N. Doc. A/RES/54/4 (1999).

Документи на Советот на Европа

Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence (CHAVIO), Explanatory Report, CETS No.: 210.

Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CHAVIO), CETS No.: 210.

Законски текстови

Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, („Службен весник на Република Македонија“ бр. 138/2014, 33/2015 и 150/2015)